

Asia: VN/22315/2023

## **Lausuntopyyntö: menettämisseuraamuksia koskevat lainsäädäntömuutokset, työryhmän mietintö**

### **Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön**

#### **Mitä huomioita teillä on direktiivin sisällöstä ja suhteesta Suomen lainsäädäntöön?**

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa yleisellä tasolla. Konfiskaatiodirektiivin ja Suomen lainsäädännön suhteesta on eräiltä osin lausuttu keskeisten ehdotusten arvioinnin yhteydessä.

### **Keskeiset ehdotukset**

#### **Rikoshyödyn poisottamisessa vaadittavan näyttökynnyksen alentaminen ja ehdotettu näyttökynnys**

Mietinnössä todetusti konfiskaatiodirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1260 varojen takaisinhankinnasta ja menetetyksi tuomitsemisesta) 16 artikla asettaa jäsenvaltioille velvollisuuden ulottaa konfiskaatio koskemaan omaisuutta, jonka tuomioistuin on vakuuttunut olevan peräisin artiklassa tarkemmin määritellystä rikollisesta toiminnasta, ja jota ei voida tuomita menetetyksi muilla direktiivissä säädetyillä menettämisseuraamuksilla, kuten tavallisella tai laajennetulla hyötykonfiskaatiolla. Mietinnössä ehdotetaan direktiivin täytäntöönpanemiseksi (sekä hallitusohjelman näyttökynnyksen alentamista koskevan kirjauksen toteuttamiseksi) rikolliseen toimintaan liittyvän selittämättömän omaisuuden menettämistä koskevan säännöksen lisäämistä rikoslakiin.

Mietinnössä todetusti ehdotettu menettämisseuraamus olisi direktiivin 16 artiklassa edellytettyä laajempi. Ehdotusta voidaan pitää kannatettavana ainakin siltä osin kuin rikolliseen toimintaan liittyvän selittämättömän omaisuuden menettämisen ns. liipaisinrikokset olisivat samat rikokset kuin laajennetulla hyödyn menettämismääräyksellä (RL 10:3). Menettämisseuraamuksia koskevien säännösten kokonaisuus on lakiteknisesti monimutkainen, ja selittämättömän omaisuuden menettämisen sitominen kyseisellä tavalla laajennettuun hyödyn menettämiseen helpottaa punnintaa eri menettämisseuraamusten välillä erityisesti tilanteissa, joissa syyttäjä vaatisi ensisijaisesti hyödyn menettämistä, toissijaisesti laajennettua hyödyn menettämistä ja viimesijaisesti rikolliseen toimintaan liittyvän selittämättömän omaisuuden menettämistä. Myös mietinnössä tätä ehdotusta on perusteltu juuri lakiteknisillä seikoilla (s. 190).

Esitystä voidaan pitää jossain määrin ongelmallisempana siltä osin kuin mietinnössä on esitetty rikolliseen toimintaan liittyvän selittämättömän omaisuuden menettämisen edellytykseksi sitä, että omaisuuden olisi syytä olettaa olevan peräisin rikollisesta toiminnasta, joka on omiaan tuottamaan taloudellista hyötyä. Tältä osin ehdotettu sääntely olisi direktiivin 16 artiklassa edellytettyä laajempi, mutta myös yleisluonteisempi ja siten tulkinnanvaraisempi. Ehdotetun säännöksen sanamuodon ja mietinnössä esitetyn perusteella RL 10:3.1:tä koskevan rikoksen esitutkinnalta (ts. liipaisinrikoksen esitutkinnalta) ja ehdotetun säännöksen 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua rikolliselta toiminnalta ei edellytetä muuta yhteyttä kuin se, että liipaisinrikosta koskevassa esitutkinnassa on saatu selville seikkoja, joiden perusteella omaisuus on peräisin muusta rikollisesta toiminnasta, joka on omiaan tuottamaan taloudellista hyötyä (joka voi olla, muttei tarvitse olla liipaisinrikos). Rikollinen toiminta, joka on omiaan tuottamaan taloudellista hyötyä, on varsin laaja ja avoin käsite, mikä on omiaan luomaan jännitteen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sekä menettämisseuraamuksia koskevan suhteellisuusvaatimuksen kanssa. Mietinnössä ei ole selkeästi todettu, edellytetäänkö syyttäjän esittävän mitään näyttöä menettämisseuraamuksen tuomitsemisen edellyttämästä rikollisesta toiminnasta ja erityisesti sen taloudellista hyötyä tuottavasta luonteesta vai riittääkö menettämisseuraamuksen tuomitsemiseen esim. pelkästään se, että henkilö säilyttää kotonaan suuria käteissummia, eikä pysty selvittämään varojen alkuperän olevan laillinen. Toisaalta ehdotettu uusi RL 10:3a.2 edellyttäisi lähtökohtaisesti sitä, että syyttäjä esittää kysymyksessä olevasta rikollisesta toiminnasta, erityisesti sen moitittavuudesta jonkin asteista selvitystä (joskin tältäkin osin määrältään suurten ja alkuperältään selvittämättömien rahavarojen löytyminen indikoi niiden olevan peräisin muusta kuin vähäisenä pidettävästä rikollisesta toiminnasta). Tältä osin vähintään säännöksen perusteluja olisi siten syytä selvittää jatkovalmistelussa.

Mietinnössä todetun perusteella syyttäjän olisi joka tapauksessa esitettävä rikolliseen toimintaan liittyvän selittämättömän omaisuuden menettämistä koskevan vaatimuksensa tueksi EIT:n ja KKO:n ratkaisukäytännössä edellytetyin tavoin konkreettisia seikkoja, joista on esitetty mietinnössä esimerkkejä. Mietinnössä ehdotetut näyttötaakka ja -kynnys vaikuttavat perustelluilta (varsinkin Ruotsissa omaksuttuihin linjauksiin verrattuna). Mietinnössä on selostettu asianmukaisesti myös vastaajan selitystaakan syntymiseen ja sisältöön vaikuttavia seikkoja, joskin jatkovalmistelussa olisi syytä kiinnittää tältä osin huomiota itsekriminointisuojan merkitykseen.

### **Rikoshyödyn poisottamista koskevan menettelyn ottaminen käyttöön rikosoikeudenkäynnin ulkopuolella**

Mietinnössä ehdotetaan, että pelkkää menettämisseuraamusta koskevan asian käsittelyssä noudatettaisiin myös jatkossa rikosasian menettelysäännöksiä, mille on mietinnössä esitetty vahvoja perusteita.

Mietinnössä on selostettu ja arvioitu kiitettävästi kuulutustiedoksiannon edellytyksiä pelkkää menettämisseuraamusta koskevassa asiassa muun muassa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta. Säännösehdotuksen mukaan kuulutustiedoksiantoa käytettäessä asian tutkiminen ja ratkaiseminen edellyttäisi, että vastaajan poissaolo ilmeisesti johtuu oikeudenkäynnin karttamisesta. Ehdotettu RL 10:12.1 linkittyy voimassa olevaan RL 10:9.2:een, mutta kyseisen säännöksen

soveltamiskäytännöstä saataisiin silti vain rajallisesti tulkinta-apua arvioitaessa, olisiko karttaminen RL 10:12.1:ssä edellytetyllä tavalla ilmeistä.

### **Rahanpesuun liittyvän rikoshyödyn takaisinsaamisen tehostaminen**

Mietinnössä on käsitelty laajasti ja muutenkin asianmukaisesti niitä seikkoja, jotka on otettava huomioon rahanpesuun liittyvän rikoshyödyn takaisinsaamisen tehostamisessa sekä erityisesti lainsäädäntövaihtoehtoja punnittaessa. Mietinnössä todetun perusteella ehdotettu RL 32:12.2 kohdistuisi ensisijaisesti ammattimaisiin rahanpesijöihin, minkä myös ehdotettu saman pykälän 3 momentti mahdollistaisi. Mietinnössä on otettu asianmukaisesti huomioon esirikoksella loukatun asema, mitä ehdotetut saman pykälän 5 ja 6 momentti olisivat omiaan turvaamaan.

### **Laajennettu hyödyn menettäminen**

Mietinnössä on perusteltu laajasti laittomaan tuontitavaraan ryhtymisen lisäämistä ns. liipaisinrikokseksi. Mietinnössä esitetyn perusteella lisäyksen voidaan ennakoida koskevan varsin vähäistä joukkoa tapauksia, jolloin laittomaan tuontitavaraan ryhtymisen lisääminen liipaisinrikokseksi ei näyttäydy erityisen tarpeelliselta.

### **Rikoshyödyn jäljittäminen ja tunnistaminen**

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

### **Omaisuuksen hallinnointi**

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

### **Hyödyn menettämisen ja asianomistajan vahingonkorvauksen suhde rajat ylittävissä tilanteissa**

Mietinnössä ehdotetaan RL 10.2.7:n muuttamista siten, että tuomioistuimien voisi menettämisseuraamuksen tuomituaan loukatun pyynnöstä ratkaista lopullisesti myös vahingonkorvausta taikka edunpalautusta koskevan vaatimuksen. Lisäksi säädettäisiin menettämisseuraamuksen ja loukatulle tuomitun vahingonkorvauksen tai edunpalautuksen yhteensovittamisesta täytäntöönpanovaiheessa kaksinkertaisen konfiskaation välttämiseksi. Esityksiä voidaan pitää mietinnössä selostetuista syistä perusteltuina. Muutos olisi omiaan selkeyttämään ja tehostamaan menettämisseuraamusvaatimuksen ja vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyä sekä yhteensovittamista. Vaikka muutos koskisi vähäistä tapausmäärää, se olisi omiaan jossain määrin vähentämään tuomioistuinten työtä, kun vahingonkorvausvaatimusta ei enää tarvitsisi siirtää välituomiolla ratkaistavaksi erillisessä oikeudenkäynnissä.

### **Menettämisseuraamuksen ja ennallistamisen suhde ympäristörikoksissa**

Huomioon ottaen lähtökohta, että menettämisseuraamus on turvaamistoimi, joka ei saa muodostua rangaistuksenomaiseksi, ehdotettua sääntelyä, jonka mukaan menettämisseuraamusta määrättäessä otetaan huomioon tuomitut ja täytetyt ennallistamistoimenpiteet sekä niiden kustannukset, voidaan pitää perusteltuna.

### **Menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon ja muiden rikokseen liittyvien vaatimusten yhteensovittaminen**

Mietinnössä ehdotettujen RL 10:11:n muutosten voidaan katsoa selkeyttävän sääntelyä merkittävästi voimassa olevaan sääntelyyn verrattuna, mikä onkin asetettu muutosten tavoitteeksi.

## Vaikutukset

### **Miten kommentoitte mietinnön arvioita ihmisiin kohdistuvista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista?**

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

### **Miten kommentoitte mietinnön arvioita vaikutuksista viranomaisten toimintaan?**

Rikolliseen toimintaan liittyvän selittämättömän omaisuuden menettämistä sekä rahanpesun taikka törkeän rahanpesun kohteena olleen omaisuuden arvon menettämistä koskevat vaatimukset tulisivat lisäämään jossain määrin tuomioistuinten työtä siinäkin tapauksessa, että niitä koskevat vaatimukset esitettäisiin syyteasian käsittelyn yhteydessä ja viimesijaisina suhteessa muille menettämisvaatimuksille. Tämä johtuisi esimerkiksi eri konfiskaatiolajien erilaisesta näyttötaakkaajaosta. Myös menettämisseuraamusten ja muiden vaatimusten yhteensovittamiseen voidaan arvioida kuluvan jossain määrin aiempaa enemmän aikaa, joskin ainakin rajat ylittävissä tapauksissa vaikutus saattaisi olla päinvastainen (ks. Turun hovioikeuden lausunto koskien hyödyn menettämisen ja asianomistajan vahingonkorvauksen suhdetta rajat ylittävissä tilanteissa).

Vaikka myös jatkossa menettämisseuraamusvaatimukset tultaneen käsittelemään syyteasian käsittelyn yhteydessä, myös erillisten menettämisseuraamusasioiden määrän voidaan ennakoida kasvavan huomioon ottaen erityisesti, että menettämisvaatimuksen lyhin vanhentumisaika ehdotetaan pidennettäväksi 15 vuoteen, jolloin menettämisvaatimuksen esittäminen olisi aiempaa useammin mahdollista syyteoikeuden vanhentumisen jälkeen. Nämä muutokset lisäävät kokonaisuutena arvioiden erityisesti sellaisten syyttäjien ja tuomioistuinten, jotka käsittelevät säännöllisesti laajoja rikoskokonaisuuksia, joilla on kansainvälinen ulottuvuus, työmäärää.

Vaikka ehdotetut säännökset jossain määrin myös selkeyttäisivät menettämisseuraamuksia koskevaa sääntelyä nykytilaan verrattuna, uudet konfiskaatiolajit niitä koskevina näyttökynnyksineen, todistustaakkoineen ja punnintoineen sekä muiden vaatimusten ja menettämisseuraamusvaatimuksen yhteensovittamista koskevat uudistukset edellyttäisivät riittävää koulutusta esitutkintaviranomaisille, syyttäjille ja tuomareille. Tällainen riittävä perehdys olisi omiaan turvaamaan sen, että menettämisseuraamuksia määrättäisiin oikeasuhtaisesti ja yhdenvertaisesti.

### **Miten kommentoitte mietinnön arvioita taloudellisista vaikutuksista?**

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

### **Millaisia muita vaikutuksia arvioitte ehdotuksilla olevan?**

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

## Vaihtoehtoiset ratkaisut

## **Miten kommentoitte muita toteuttamisvaihtoehtoja (mietinnön jakso 5)? Millaisia vaikutuksia niillä olisi?**

Mietinnön jaksossa 5.1.6 on aiheellisesti arvioitu melko laajasti menettämisseuraamusten ja verotuksen suhdetta. Kun työryhmän toimeksianto ei ole ulottunut vero-oikeudellisten säännösten uudistamista koskevien ehdotusten tekemiseen, mietinnössä ei ole ymmärrettävästi esitetty tältä osin säännösehdotuksia. Menettämisseuraamukset ovat turvaamistoimia, jotka eivät saisi muodostua rangaistuksenluonteisiksi. Mietinnössä on ehdotettu esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän informointivelvollisuutta keinoksi, jolla tämä perustavanlaatuinen lähtökohta pyritään turvaamaan menettämisseuraamusten ja verotuksen suhteen osalta. Tätä ei voida kuitenkaan pitää riittävänä keinona turvaamaan menettämisseuraamuksen luonne varsinkaan, jos menettämisvaatimuksen lyhin vanhentumisaika pidennetään ehdotuksen mukaisesti 15 vuoteen. Sen estäminen, ettei menettämisseuraamus muodostu verotuksen vuoksi tosiasiallisesti rangaistuksenluonteiseksi, edellyttäneen siten menettämisseuraamuksen huomioon ottamista verolainsäädännössä – varsinkin koskien tilannetta, jossa verotus on valmistunut ja saanut lainvoiman ennen menettämisseuraamuksen tuomitsemista.

## **Onko jokin muu tapa, jolla esityksen tavoitteet voitaisiin toteuttaa?**

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

## **Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys**

### **Miten kommentoitte mietinnön näkemyksiä, jotka koskevat suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä (mietinnön jakso 11)?**

Mietinnössä on arvioitu perustellusti laajasti ja muutenkin asianmukaisesti muun muassa perustuslakivaliokunnan aikaisempiin lausumiin viitaten ehdotetun sääntelyn suhdetta perusoikeuksiin. Mietinnössä ehdotetun sääntelyn suhteesta omaisuudensuojaan, rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen, oikeusturvaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, kotirauhaan ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä yksityiselämän ja henkilötietojen suojan todettu huomioon ottaen perustuslakivaliokunnan lausunto lienee myös näiden ehdotusten osalta tarpeellinen. Vaikka erityisesti menettämisvaatimuksen vanhentumista, rikolliseen toimintaan liittyvän selittämättömän omaisuuden menettämistä ja kuulutustiedoksiantoja koskevat esitykset tarkoittaisivat toteutuessaan perusoikeuksien merkittävää rajoittamista, esitetyt muutokset voitaneen säätää tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

## **Lakitekniset huomiot**

### **Lakitekniset ja muut yksityiskohtaiset huomionne lakiehdotuksista ja niiden säännöskohtaisista perusteluista (jakso 7)?**

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa yleisellä tasolla. Lakiteknisistä seikoista on eräiltä osin lausuttu keskeisten ehdotusten arvioinnin yhteydessä.

## **Muut havaintonne ja kommenttinne esitysluonnoksesta**

-

Turun hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

Virtanen Jussi  
Turun hovioikeus